Släkt och Bygd

Årg 4 1994 Nr 2

Utgivet av Svalövsbygdens Släkt- och folklivsforskarförening.

Pris: Icke medlemmar 10 kronor inkl. porto.

Redaktionskommitte: Gunnar Borg, Gunnel Åkesson och Ebba Hultberg.

Ansvarig Utgivare: Gunnar Borg

Adress: Brunnsgatan 21, 268 31 Svalöv.

Föreningens styrelse:

Ordförande	Gunnar Borg	0418-62903
V orförande	Kurt Andersson	0413-73029
Sekreterare	Gunnel Åkesson	0418-80134
Kassör	Jan Åke Svensson	042-398100
Ledamot	Erik Happstadius	0418-62450
Suppleanter	Ebba Hultberg	0418-83067
	Gertrud Johansson	0418-81101
	Lena Wahlquist	0418-53092

Medlemsavgiften för 1995 är 100 kronor

Postgironummer: 480 3490-4

Innehållsförteckning

Kommande program	sid 2	
Nya medlemmar	2	
Efterlysning	2	
Grogrunden - Släktschema	3	
Stugan i Kågeröd	3	Louise Overton f. Petrén
Uppgifter i katekismilängd	7	Bengt Nordahl
1744 års Profect-längd för Fillestad	8	Bengt Nordahl
Ett hustrumord i Felestad	10	Bengt Nordahl
Vita bockar eller tvillingoxar	14	Bengt Nordahl
Våldtagningen av Skåneland	15	Thore Rahden

Bästa forskarvänner!

Här kommer höstens nummer av vårt kontaktblad Släkt och Bygd. Sedan förra numret utkom har vi haft tre allmänna möten. I mars pratade Elisabeth Reuterswärd om "Länskungörelserna som källor för släktforskning". Alla ni som inte var där tyckte ni ämnet lät torrt? Den dåliga uppslutningen tydde på det, men ni kan verkligen ångra er för det var mycket intressant och stundtals t o m roligt. Vi fick en verklig inblick i hur man levde på 1700-talet, hur man var klädd o s v och vilka i vårt tycke banala saker som orsakade efterlysningar från predikstolen ända fram till slutet av 1800-talet.

I maj lockade Margaret Haikola lite fler åhörare när hon pratade om livet i Halmstad prästgård för 100 år sedan, när hennes morfar Edvard Petrén var prost i Halmstads församling. Inom parentes kan nämnas att delar av den Petrénska stamtavlan publiceras under rubriken "Grogrunden" i detta nummer. Dessutom hittar ni en berättelse av Margarets mor, Louise Owerton, om "Stugan i Kågeröd" (för oss i Kågeröd känd

under namnet Petréns villa) på sidan fyra.

Höstens första allmänna möte hade ordnats som “Öppet hus”. Vi hade hoppats på stor uppslutning med massor av nya ideer och synpunkter på vår verksamhet. Tyvärr blev det inte så (det kom två besökare som inte tillhörde styrelsen) och det är väl lite väl förmätet att tolka detta som att allt är så bra att det inte kan bli bättre.

Styrelsen har funnit det fördelaktigt att även i fortsättningen delvis samordna föreningens kulturella utbud med annat sådant i kommunen. Därför har på nästa sida presenterade föredrag förlagts till torsdagar och presenteras under rubriken “Torsdag på biblan”.

Vi slutar med en förhoppning om ett fortsatt gott forskarår.

Med forskarhälsningar

Redaktionskommitten

Påminnelse om kommande program.

24 november: Docent Sverker Oredsson, Lund “Striderna mellan svenskar och danskar i våra trakter under 1600- talet”. (jfr minnesmärket i Billeberga och Tirup)

7 februari: Årsmöte (program ej fastställt).

16 mars: Intendent Eric Mårtensson, Svaneholm “Kulturhistoriska strövtåg i det skånska landskapet”.

Följande nya medlemmar hälsas välkomna:

Stephan Wachtmeister, Les Maisons VieilIes, Tanneron, 83440 Fayence, Frankrike (Axelvoldsgeven).

Gösta Olsson, Dragongatan 14, 268 34 Svalöv, tel. 0418-62694.

Efterlysning

Var är Kågeröds pestkyrkogård?

Under Herlins tid som kyrkoherde inföll också det svåra peståret 1711. För det året summerar Herlin i kyrkoboken: ”döda 18 pers som äro begr i retta kyrkiogården ved kyrkian, af farsoten afledna 85 menniskior som äro begrafna i den nya kyrkiogården. Summa på döda 103.”

Var finns denna s.k. nya kyrkogård? Det är mycket märkligt, att platsen 250 år senare helt hade fallit i människornas glömska. I en tidningsartikel i NST från 4/2 1957 ställer nämligen Kågeröds då varande kyrkoherde Kay Hansen samma fråga som i rubriken ovan. Han gissar, att den kan ha legat åt Böketoftahållet och hoppas, att platsen för den gamla pestkyrkogården kunde återfinnas och i så fall förses med ett minnesmärke. Är platsen fortfarande lika okänd, som den var 1957?

Bengt Nordahl.

SLÄKTSCHEMA

för prästfamiljen i Halmstad

Edvard Petrén 1825-1901 gift med Charlotta Göransson 1838-94.

Barn:

Thure 1858-1926 g.m. Siri Janzon 1861-1938. Läkare i Malmö.

Christina(=Tina) 1860-1935, hemma.

Charlotta 1861-1863.

Edvard 1863-1930 g.m. Karin Beijer 1875-1948. Justitieråd, i regeringen kort tid, Jur.hed.dr.

Charlotta (=Lotten) 1865-1925, hemma.

Alfred 1867-1964 g.m. Märta Kylander 1878-1959. Med.dr. Professor i psykiatri i Stockholm, Jubeldr.

Karl 1868-1927 g.m. Emma Beijer 1876-1959. Med.dr. Professor i medicin i Lund.

Bror 1870-1938 g.m. Signe Anderberg 1867-1925. Häradshövding i Ystad, riksdagsman, i regeringen, Jur.hed.dr.

Jakob 1872-1950 g.m. Tyra Wahlberg 1882-1935. Fil.dr. Professor i bergskemi Tekn. Högskol. Stockh. Jubeldr.

Gustaf 1874 -1962 g. m. Torborg Sylwan 1879-1956. Med.dr. Professor i kirurgi i Lund, Jubeldr.

Viktor 1876-1960 g.m. Resi Pieschel 1882-1960. Hovrättsråd.

Ebbe 1878-1974 g.m. Bojan Arvidsson 1891-1956. Läkare vid Epedemisjukh. i Malmö, Med.hed.dr.

Louise 1880-1977 g.m. Ernest Overton 1865-1933. Fil.dr. i matematik, lärare vid flickskola i Lund. Jubeldr.

Sofia 1882-82.

14 barn föddes i fam. varav 12 nådde vuxen ålder. Av de 9 sönerna blev 5 läkare, 3 jurister och 1 kemist. Yngsta dottern som också fick studera blev matamatiklärare.

Det finns en bok som heter ” Min Mor” under redaktion av Ivan Oljelund utgiven på J.A. Lindblads förl. Uppsala. I denna samling där 45 svenska män och kvinnor berättar om sina mödrar har Gustaf Petrén skrivit om sin mor under titeln En mor som fostrade tolv barn.

”Stugan” i Kågeröd

-minnesbilder från Halmstad prästgård.

(berättade av Louise Overton f. Petrén, julen 1958 och upptecknade av Margaret Haiko la f. Overton.)

”Välkommen till Stugan!” så har Petréarna hälsat släkt och vänner under mer än 5 årtionden. På skilda sätt har gästerna färdats och den yttre miljön har något ändrats genom tiderna.

Förr mötte kanske åkare Jönsson med hästskjuts vid stationen, och efter färden genom byn tog vägen av vid ”fattiggården” nuvarande biografen!. - och fortsatte mellan åkrar fram till den skogbevuxna knallen. Runt knallen slingrade sig Johanssons markväg idylliskt under ekarnas kronor, och hästen knogade uppför den branta backen, vid vars slut ett par rödmålade trägrindar visade ingången till tomten. Ville man i stället promenera vägen upp, tog man av på stigen mellan hallonsnåren, gick vid jordtrappan uppför branten och följde stigen fram till grindarna.

Den från början arrenderade tomten inköptes, då gamle greven Wachtmeister dog , och samtidigt utökades tomtmarken, så att den omfattade hela knallen. Långt senare när byns bebyggelse utökades flyttades uppfartsvägen. Nu åker man behändigt bil hela vägen upp om man så vill. Endast sista vägsvängen leder under ekars och bokars höga lövtak medan hasslarnas grenar böjer sig samman till ett lägre valv. Vägen har blivit bredare, och i stället för att möta hästskjuts riskerar man nu att möta det moderna livets renhållningstraktor.

Skogen har väl vuxit sig något högre, fastän kanske bara björkarna markerar en tydlig skillnad. Aristolochians slingrande stammar har vid marken blivit armstjocka, och allt längre upp på husets västsida breder den ut sina hjärtformade blad.

Så har alltså en del förändrats utomkring. Men den som nu stiger in i ”Stugan” möter samma syn, som när husets första gäster för mer än 50 år sedan steg in över tröskeln. Inventarierna är desamma, särskilt inne i storstugan är möbleringen ganska oförändrad.

Det var inte frågan om att nyinreda ett hem, då huset var färdigbyggt år 1902. Den som gästat prästgården i Halmstad 7 km sv om Kågeröd - och sedan kom för att hälsa på i det Petrénska syskonhemmet, kände igen det mesta. ”Stugan” byggdes nämligen för att i någon mån bevara hemmet i Halmstad, där kyrkoherde Petrén verkade från 1868 till ett år in på sekelskiftet, och där tolv barn växte upp.

Det var inte något helt nytt obekant ställe de valde ut för sitt syskonhem. Redan i början av 1890-talet hade de stiftat bekantskap med denna plats. Fadern var folkskoleinspektör -som prästerna ofta var på den tiden. I de två distrikten (Oxie och Luggude härad), som han hade att inspektera var det över 500 små- och folkskolor. Vid resorna till Luggudeskolorna gick vägen norrut och då ofta förbi Kågeröd. En del av barnen följde ibland med en bit på vägen. Medan kyrkoherden fortsatte inpektionsresan, vandrade barnen från Kågeröd uppåt Söderåsen eller blott till den närmaste omgivningen, där man kunde botanisera på den lummiga diabasknallen med sin nästan lövängsartade vegetation. Särskilt om någon av de äldre systrarna var med, dukades där fram i gröngräset av den medhavda matsäcken.

Även syskonens moder var åtminstone en gång under 1890-talets första år - hon dog 1894 - med vid en sådan utfärd till Kågeröd och uppskattade mycket platsen. Den nuvarande tomten var då tätt bevuxen med träd och nötbuskar, men man fann en lämplig matplats på slänten öster om backen, och man badade i ”bäcken” - Vegeån på det nuvarande badstället vid skifferstupet. Denna plats utvalde alltså syskonen till tomt, när de efter faderns död 1901 beslöt att uppföra ett hus, där de åtminstone under ferierna kunde samlas och fortfarande få känslan av gemensamt hem.

Trots att huset byggdes rätt stort, kunde ju inte allt från prästgården flyttas över till Kågeröd, utan en hel del såldes på auktion, - från drängkammarens enkla omålade lådsängar till en och annan mahognymöbel. Och alla gamla svarta sidenklänningar från ett par generationer, som förvarades på prästgårdsvinden i kistor, packades i säckar och såldes som lump de skulle eljest ha varit av kulturhistoriskt värde nu. Men mycket är bevarat.

Familjens stora matsalsbord står nu i storstugan. Där dukades det redan i vardagslag för dussinet fullt eller mer - om nu inte barnen i stället var i Lund, där äldsta systern, Tina, förestod skolhushållet. På den hemvävda linneduken stod det vita porslinet, de höga glasen med fot, och där låg det äkta silvret - nysilvret, som inte tålte så bra att slitas på, användes bara för fest, Och där låg utplacerade de stora servetterna, som i tiotals dussin ingick i prästgårdens linneförråd. Där kring matsalsbordet åts frukost -gärna sill och potatis med doppa - där åts middag - kanske något nersaltat fläsk av de sex grisarna, som slaktats till julen eller den hemstoppade korven, följt av en sådan gammal hederlig rätt som brödsoppa. Det behövdes stora grytor - koppargrytor och emaljerade järngrytor - när husets andra dotter, Lotten, skulle laga middagen, och det blev stor disk för köksan att klara av efter middagen.

Den lilla målade utdragssoffan, som nu står vid den öppna spisen i storstugan, kommer från barnkammaren och skulle ha många minnen att berätta. I tur och ordning har där legat två småsyskon och sist i raden av dem var Louise, lilla ”Si”. Men innan husets yngsta dotter blev så stor, fick hon ligga i en liten babysäng, som nyanskaffades, när det efter sju pojkar i rad äntligen åter föddes en flicka. Den sängen finns också bevarad i Stugan och återinvigdes efter 73 år - dock i nyrenoverat skick – av en nyfödd flicka två generationer senare.

Mest om prästgårdslivet skulle kanske de mörkpolerade björkstolarna kunna berätta, där de stod i salongen, som egenligen användes som vardagsrum. Det hemvävda, röda tyget i rosengång sitter ännu kvar på en del av stolarna. När gäster kom till prästgården - och det var ofta - bjöds de in i förmaket och vidare in i den stora salongen. Här kom familjemedlemmar från grannsocknarnas prästfamiljer och här kom andra vänner; här kom studeranden, som skulle botanisera i Tvingens mosse och som låg över i prästgården, här kom först och sist släkt, bl.a. den originelle matematikprofessorn, som gick under namnet ”Gubben Hill”. Hans son, konstnären Carl Hill, kom också tidvis ut och målade här. Tina har sålunda berättat, hur hon som tolvåring stolt följde honom och hjälpte till att bära målargrejorna, både till Klockaregården vid vägen mot Sireköpinge och till den stora eken vid Dufekeskogen.

Medan gästerna sällskapades - antingen det var i salongen eller ute i trädgårdens lusthus - satt prästfrun och husets döttrar inte sysslolösa. Där namnades hemgift, syddes och lagades. När inte gäster eller egna barn tog husmoderns tid i anspråk, gick hon till vävkammaren och bestämde med vävpigan om mönster och färger, Praktiskt taget allt vävdes hemma: möbeltyger, draperier, mattor, filtar, allt linne till prästgårdens eget bruk och till de tre döttrarnas hemgifter, tyger till pojkarnas skjortor och sommarkostymer och till alla kvinnokläder från tygkalsonger till förkläden. Mycket av det vävda finns bevarat och är ännu i gott skick. Och om det nu inte var tid att sätta i gång en ny väv, fanns det tusen andra bestyr för husmodern, som hon själv måste utföra eller åtminstone organisera i ett hem vilket sköttes nästan helt som ett självhushållande lanthem. Där lagades mat tidvis för 20 personer - förutom gäster -där bakades allt bröd hemma, där kärnades smör, där kardades ull, bereddes lin och färgades garner, sedan barnen först varit ute och plockat ihop stenmossa och bark. Där innebar stortvättarna inte bara tvätt, handmangling och strykning utan också stärkning av husfaderns och upp till 9 pojkars skjortor - vita skjortor med stärkta manschetter, krage och skjortbröst var tidsenlig vardagsklädsel för de äldre pojkarna åtminstone sedan de kom upp i gymnasiet. Men när prästfruns egenliga arbetsdag var slut, då satte hon sig åter i vardagsrummet på en av björkstolarna eller i matrummet på en av pinnstolarna eller de senare anskaffade ekstolarna för att få en stund för sig själv med en bok, medan händerna liksom i förbigående rörde vid strumpstickorna. På det sättet - vid kvällsläsningen eller vid en kvällspromenad på prästgårdsägorna - växte fram strumpor till familjens fjorton medlemmar.

Pojkarna syntes inte till så mycket inomhus. På ferierna var flera av dem med ute i jordbruket. När de äldre sönerna tentamensläste drog de sig undan till en ostörd vrå, gärna till den svala kyrkan, där man kunde finna en yngling läsande i sakristian, en annan i den s.k. assessorsburen.

Golvklockan, som nu står innanför dörren i storstugan, skulle kanske kunna berätta allra mest om arbetet - det grövre arbetet i prästgården. Den stod nämligen i folkstugan, som var pigornas rum, fastän också drängarna åt sina måltider där. Drängkammaren, där drängarna hade sina sovplatser, var däremot ute i stallbyggnaden. Där hade de golv av kullerstenar, men det bestods riktiga sängar med halmmadrass och fjäderbolster. Folkstugan däremot var belägen i huvudbyggnaden; där låg fyra pigor i två utdragssoffor. En av dem var mjölk- och vävpiga, en städerska, en köksa, och den fjärde var under de tidigare åren barnflicka, sedan hjälpte hon om somrarna med diverse i prästgården, medan hon om vintrarna hjälpte till i skolhushållet i Lund. Redan kl 5 började de två drängarna - och sommartid vaktpojken - sin arbetsdag, och när klockan slog ½7 hade köksan ordnat morgonmålet åt pigor och drängar. Så gick var och en till sitt arbete, och kl. 9 samlades man åter i folkstugan till lillmiddag.

Det var sill och potatis, någon blodmat eller annat varmt, och så smörgås och kaffe. Sedan gick man åter till sina sysslor. Städerskan hade ett drygt arbete att bädda upp familjens ibland 14 sängar - nästan alla var hopdragssängar, som skulle skjutas ihop varje morgon och dragas ut och bäddas varje kväll. Fjäderdynorna, som låg ovanpå de tvådelade madrasserna, blev alltså omristade varje dag, och med denna sängutrustning kändes väl träbottnarna inte så hårda. Förutom familjens egna sju rum i huvudlängan (folkstugan icke medräknad) och de tre pojkrummen i sidolängan bredvid brygghus och vävkammare, var ofta de båda gästrummen också bebodda - Och kanske var det särskilt noga med städningen, när biskopen kom på visitation och skulle bo i prästgården över natten. Hans besök lever fortfarande kvar i namnet biskopssängen, ty där beställdes en gång för honom en ny större säng - man befarade att de andra skulle vara för trånga. Medan städerskan ordnade rummen, hade köksan familjens disk att ta hand om. Vattnet hämtades från en pump på gården. Men när det sedan var tid för henne att ordna till middagen i folkstugan, måste hon gå till klockaregården och hämta dricksvattnet. När golvklockan slog sina tolv slag, var det middagstid, och efter maten tog drängarna gärna en middagslur.

Nästa gång man samlades till måltid i folkstugan var vid ” meafton” kl.½5. Då bjöds det kanske pösmunkar, stenkakor, fläskpannkaka eller annan äggmat. Om arbete var i gång ute på fälten, bars maten dit ut, och då följde barnen gärna med. Sista gången som tjänstefolket samlades till måltid var vid kvällsmaten ½8. Då sattes det fram gröt och mjölk eller filbunk, som åts med ” skeagång” -var och en åt med sin träsked eller hornsked ur den gemensamma skålen. Sen torkades skeden av och lades ner i bordslådan. Om vinterkvällarna slutade arbetet tidigare, och om man då tittade in i folkstugan kunde man få se också drängarna sitta och stoppa sina strumpor; här inne lyste fotogenlampan bättre än stallyktan därute i drängkammaren. Det levdes ett liv för sig i folkstugan, men barnen tittade ofta in där. Ibland talades det väl om arbetet. Fördrängen talte kanske om att låna den i byn inköpta ångtröskan, som skulle ersätta det gamla tröskverket, vilket drevs med hästkraft. Kanske talte man om att det var var tid att med plejel tröska säden på det trampade jordgolvet i logen, eller kanske talte man om att taktäckaren skulle komma och lägga råghalmen på taket (där byttes halmen litet i sänder) eller att man väntade sadelmakaren från Tågarp på några dagar för att se över seldonen. 2dre drängen, som vintertid mest var kusk, talte kanske om morgondagens färdväg för kyrkoherdens inspektionsresor eller om upplevelser från gårdagens tur. Och pigorna talte väl också om sina göromål. Kanhända var det även tal om lönen för mödan. Fördrängen, vilken var bäst betald, kom upp i 200 a 225 kr/ år. Sedan följde de andra nedåt mot 100 á 60 kr. Av pigorna var vävpigan bäst betald. Men de tycktes nöjda med sin lott och stannade i allmänhet många år, ofta tills de gifte sig.

När gäster för 75 år sedan hälsade på i Halmstad prästgård, kom de med egen hästskjuts eller hämtades vid stationen tre fjärdingsväg borta. Då körde kusken ner med ett av ekipagen, var det regn och kallt togs heltäckaren eller halvtäckaren, och skulle en hel familj hämtas togs charabangen. Sådana seder kan icke bevaras genom tiderna, men många av de ting, som skapades förr -gjorda för hand av eget material -kan bevaras. Möbler,vävnader och andra inventarier kan vårdas och leva kvar.

Petrénska Stugan i Kågeröd har velat bevara minnet av en gammal prästgårdsmiljö och kan kanske därigenom också bevara ett stycke kulturhistoria.

Något om uppgifterna i vissa katekismilängder.

År 1682 hotade Karl XI att avskeda de präster, som fortfarande höll sin predikan på danska. Samtidigt gällde det för klockaren i församlingen, att han skulle lär ut den svenska katekesen och psalmboken samt lära barnen läsa svenska innantill i bok. Att inte alla klockare klarade detta, lär en klockare i Kågeröd vara ett exempel på. En historia förtäljer, att han helt enkelt inte kunde läsa, men de danska texterna hade han lärt sig utantill.

Församlingsbornas kunskaper redovisades i de s.k. katekismilängderna, som finns från spridda år för de flesta församlingarna. För släktforskarna kan de vara värdefulla, därför att de är föregångare till husförhörslängderna, men de saknar de senares åldersuppgifter. Dessutom upptas inte de icke läskunniga barnen. Särskil värdefulla blir dessa längder, om övriga kyrkoböcker i församlingen saknas. Katekismilängderna tillhör nämligen ett material, som ingår i domkapitlets arkiv. Dessutom finns de kopierade och inbundna i på landsarkivet lättillgängliga böcker, men de finns även på mikrofilm. Tillsammans med mantalslängderna får de därför hjälpligt ersätta kyrkböckerna i Konga och Ask men även i Källs Nöbbelöv och Felestad, eftersom de senare två församlingarnas ministeralböcker börjar först 1749. Jag har haft anledning att flitigt anlita katekismilängderna från samtliga nämnda församlingar, och jag har beträffande Källs Nöbbelöv och Felestad lagt märke till hur noggrant specificerade kunskaperna är i dessa längder. BI.a. får man veta vilka som kan danska eller svenska, vilken uppgift även ger en viss fingervisning om vederbörandes ålder.

Äldsta längden för Källs Nöbbelöv är upprättad den 14 september 1696 av klockar Jöns Jeppsson och kyrkoherde Nils Christensson Cronbergh. Enligt denna längd kan 46 personer 1 - 5 parter av katekesen på svenska och 37 på danska, 20 kan läsa i bok, men endast en kan skriva (förutom präst och klockare, som inte tas upp) . Det är antecknat, hur många parter var och en kan av katekesen på svenska eller danska. För två personer redovisas inga kunskaper, och av de 85 namngivna räknades 21 som ungdomar, av vilka inga kunde hela katekesen.

I en liknande längd från 1699 upptas endast 64 namn, och därav kan 38 sin katekes på svenska och 20 på danska. 16 uppges kunna läsa, och fortfarande är det bara Nicklas Knutssons son Knut, som kan skriva.

Det kan vara intressant att konstatera, att kyrkoherden 1699 förmanades, att ”mera vänja sig vid svenska språket och icke predika danska”. Cronbergh dog år 1700 och efterträddes av Hans Cronlilius. Den 20/6 1701 höll häradsprosten visitation i Källs Nöbbelöv och fann, att ”ungdomen läste mycket slätt; där voro knappas fyra eller fem, som voro försvarlige. Mästadelen aff drengebarnen kunde i book; några få utaff pigebarnen. Ingen vijste fram någon skrift.” (Knut Nicklasson tycks ha flyttat från socknen.) Nämnde kyrkoherde Cronilius suspenderades 1725 och intogs senare på Landskrona hospital.*)

Det finns katekismilängder även från 1719, 1729 och 1762, men dessa har ingen uppdelning i svenska och danska.

En klockare vid namn Anders Nilsson gjorde en motsvarande förteckning över den mindre annexförsamlingen Felestad. ”Så gambla som ungas frarnstägh uti Svänska Catechismus samt Läser och Skrifver för åhret 1697.” Här upptas endast 58 personer, men inte mindre än 33 uppges kunna läsa något i bok och 5 kunna skriva. Var läs- och skrivkunnigheten bättre i Felestad, eller beror skillnaden bara på olika personers bedömning? 18 personer kan katekesen på danska 1697, men två år senare uppges endast 5 hålla fast vid sitt gamla modersmål. En knappast trolig uppgift.

Från Felestad finns en s.k. profektlängd från 1744, och eftersom kyrkoboken börjar fem år senare, är den särskilt intressant. Texten är delvis mycket svag, varför jag

gjort en renskrivning av originalet, vilket publiceras nedan. Kanske kan den vara av intresse för någon, som har förfäder i Felestad från denna tid. Den är skriven av kyrkoherde Hartman, som dock är känd för sin ovanligt prydliga handstil . Som synes är det endast änkan Karna, som fortfarande inte kan sin katekes på svenska.

*) Vid visitation i Svalöv d 21 juni 1699 fann Steuchius, att de yngre talade ett blandspråk mellan svenska och danska, så att man knappt kunde förstå dem ”eller de sielfve veta hvadh dhe läste”.

1744 Åhrs Profect-Längd för Fillestads Sochen

			1	2	3	4	5	6	7	8	9
sid 1											
	1	Anders Pärsson	K	K	S	K			K	K	
		Hustruen Mätta JönsDotter	K	K	S	K			K	K	
		Drängen Ohla Äbbasson	K	K	S	K			K	K	
		Drängen Jöns Christiansson	K	K	S	K			K		
		Artillerie Karlen Jöns Tönning	K	K	S	K			K		
		Dotteren Elsa	K	K	S	K	K		K	K	
		Pigan Hanna	K	K	S	K				K	
	2	Knud Nilsson	K	K	S	K				K	
		Hustuen Märta PärsDotter	K	K	S	K				K	
		Dotteren Kierstena	K	K	S	K			K	K	
	3	Jöns Pärsson	K	K	S	K			K	K	
		Hustruen Margareta JeppasDott	K	K	S	K			K	K	
		Drängen Christen Åkasson	K	K	S	K			K	K	K
	4	Årad Wifwadson	K	K	S	K	K	K	K	K	
		Hustruen Gertrud RasrnusDotter	K	K	S	K	K	K	K	K	
		Drängen Pär	K	K	S	K	K	K	K	K	
		drängen Ohla	K	K	S	K	K	K	K	K	
		Dotteren Hanna	K	K	S	K	K	K	K	K	
		Pigan Karna			S	K					
	5	Siunne Jönsson	K	K	S	K			K	K	
		Hustruen Elna	K	K	S	K			K	K	
		Drängen Årad Siunnasson	K	K	S	K	K		K	K	K
		Pigan Elna RasrnusDotter			S	K			K		
	6	Nämbdemannen Jöns Wifwasson	K	K	S	K	K	K	K	K	K
		Hustruen Karna PärsDotter	K	K	S	K	K		K	K	
		Drängen Ohla Matsson	K		S	K				K	
Sid 2		Drängen Anders Pettersmånsson	K	K	S	K	K	K	K	K	K
		Hustruen Anna AndersDotter	K		S	K			K	K	
		Pigan Lusse ArvidsDotter	K		S	K				K	
und.nr.4	7	Inhyses Änckian Bengta			S	K					
		Ryttaren Norrman	K	K	S	K			K	K	
		Hustruen Elisabet	K	K	S	K			K	K	
und.nr.4	8	Inhyses Avskiedade Rytt Langström	K	K	S	K			K	K	
		Hustruen Thora	K	K	S	K			K	K	
	9	Christian Carlsson	K	K	S	K			K	K	
		Hustruen Karna	K	K	S	K			K	K	

	Dotteren Bengta	K	K	S	K	K	K	K	K	
10	Inhyses Afskiedade Rytt Pär Åberg			S	K			K		
	Hustruen Karna			S	K					
11	Inh Ryttaren Kield Hammar	K	K	S	K	K	K	K	K	K
	Hustruen Kierstena PärsDotter	K	K	S	K			K	K	
12	Husmannen Måns Pärsson	K	K	S	K			K	K	
	Hustruen Elna KnuedsDotter	K	K	S	K			K	K	
13	Inh Artellerie Karlen Truet Lundgren			S	K			K		
	Hustruen Anna RasmusDotter			S	K			K		
	Pigan Karna	K	K	S	K			K	K	
	Änckjan Karna	K	K	D	K			K	K	
14	Ryttarhuset Ryttaren Palm	K	K	S	K			K	K	
	Hustruen Gundela			S	K			K		
15	Nils Ingmasson	K	K	S	K			K	K	
	Hustruen Elna	K	K	S	K			K	K	
	Dotteren Karna	K	K	S	K	K	K	K	K	
Sid 3	Ryttarehuset Ohla Brottberg	K		S	K					
	Hustruen Lena LarsDotter	K		S	K					
	Sonen Pär	K	K	S	K	K	K	K	K	

Nybbele d 7 Nov. *Jöns Hartman*
Aº 1744 *I Cronland*

1. Catechismij dehl utan uttydning
2. Catechismij dehl med uttydning
3. Danska eIIer Swenska
4. Bordläsning, Afton och Morgonböner
5. Huusthaflan (=tiIIägg tiII Luthers ketekes som med bibelspråk inpräntar skyldigheter och rättigheter inom och mellan överhet-, läro- och hushåIIsståndet.)
5. Symbolum atanatij (athanasianskae trosbekännelsen)
7. Frågestycken
8. Läsa i Book
9. Skrifwer (delvis oIäsIigt på sid 1 p.g.a. skada)

Ett hustrumord i Felestad

I ”profektlängden” på föregående sida är det främst kronorusthållet Felestad nr 4 och dess invånare, som intresserar mig, eftersom hustrun och dottern där är anor till mig. Det framgår inte av längden, att Hanna endast är Årad Wifvessons styvdotter. Hans två barn med Gertrud, Wifve och Truls, var för unga för att kunna deltaga i något katekesförhör och upptas därför inte.

Det som gjorde mig nyfiken, var att både Årad Wifvesson och hustrun Gertrud Rasmusdotter enligt bl.a. ett arvsskifte från 1746, tycktes ha avlidit ungefär samtidigt. Vad kunde ha hänt? Förklaringen fanns i en s.k. rusthållsförändringsförteckning för Billesholms kompani av Norra Regementet till häst. Från år 1748 är följande förändring noterad för rusthållet

nr 71 Fehlesta, 4 ¼, 7, 8 ¼.

Årad Wifvesson är förmedelst begångit dråp på dess Hustru in Aug. 1745 Caputerat, och Swersonen Bonde Swensson som efter uppwist laga skifte af d 7 aug 1746 kommer med des hustru Justificerade mänskans styfdoter Johanna Trullsdotter att tillträda den 13/15 dehlar af detta ½ Rusthåll, såsom rät ägare och de 2/15 dehlar såsom des 2ne små omyndige Swågrars förmyndare, stält borgen och betalt Krigsmanshusets penningar (Uppgifterna finns i M-läns landskontors serie G1ab)

I en skadad dombok över urtima ting med Rönnebergs häradsrätt återges detta tragiska fall på drygt 50 sidor med delvis svårläst text.

Måndagen den 2 september 1745 samlades Rönnebergs häradsrätt till urtima ting i Felestad. Säkerligen hölls tinget i gästgivargården Felestad nr 1, och troligen är det den enda gången häradsrätten med uppräknade nämndemän sammanträdde i Felestad. (Tingsplatsen var annars vanligen Glumslöv.) Anledningen var följande: ”Årad Wifvesson i Fillestad har den 28 sistlidna Augusti med hugg och slag sin hustru Gertrud Rasmusdotter så illa farit at hon d. 29 den påföljande dagen döden gjutit.” Eftersom Årad och Jöns Wifvesson var bröder, kunde inte socknens egen nämndeman tjänstgöra.

Den åtalade Årad Wifvesson var 34 år gammal och uppger sig kunna både läsa och skriva. Han berättade, att han förledna onsdags morgon bad sin hustru att få någon tobak. Efter åtskilliga påminnelser härom ville hon låta deras son Truls 4 år gammal gå efter tobaken. Därefter har han först ute på gården slagit henne med en trasig skakel uti huvudet några gånger, så att hon fallit omkull, och sedan har han burit in och lagt henne i sängen. Då var hon halvdöd, och eftersom han dagen därpå blev förd till Landskrona fästning, så hade han inte förrän senare fått reda på att hon avlidit.

Kyrkoherden i Felestads och Nöbbelövs församlingar Jöns Hartman vittnade om Årad, att denne på några års tid inte begått Herrens Heliga nattvard, och att han sällan eller aldrig gått i kyrkan. Han hade ”på några åhr bortåt warit så begifwen på öhl och brännewin, så at han esomoftast warit af drycker och fylleri öfwerlastad, och när han warit drucken burit sig åt som en toket och galen menniskja, warit stortahlig och swinaktigt slagit then nu afledne hustrun”. Han lär även ha hotat att slå ihjäl såväl sin hustru som sina barn. Kyrkoherden omtalade dock, att ”han warit beskjedelig och wettig nog när han warit nöckter”. Detta tillika med att han varit sinnad att ändra sig, samt att ”hans hustru i lifstiden budit att han icke måtte dragas til Tinget”, var anledningen till, att man inte tidigare velat ställa honom inför rätta.

Förutom kyrkoherde Hartmans vittnesmål hann man endast med att höra regements-fältskären Gabriel Henkler under den första rättegångsdagen. Denne hade natten mellan den 28 och 29 augusti anlänt till byn efterskickad av Årads broder Jöns Wifvesson. När han vid midnattstid undersökte hustru Gertrud, fann han henne ”ganska swag och nästan utan kjänsel samt aldeles mållös” . Då han förstod, att livet inte gick att rädda, hade han endast förbundit hennes svåra sår det bästa han kunde.

Gertrud hade sedan avlidit mot aftonen följande dags eftermiddag. Efter hennes död hade fältskären besiktigat hennes skador och sår, vilka han noggrant beskriver. BI.a. fann han, att hon hade ett stort sår längs huvudskålen på den högra sidan, brett som en halv hand. Även högra käkbenet hade blivit skadat, och en del tänder i munnen var lösa.

Fältskären berättade även, att han för 5 à 6 år sedan blivit kallad att hjälpa Årad i hans sjukdom och fann honom då behäftad med en stark melankoli. Han hade då även slagit åder på honom, samt funnit honom ”eljest wid det tilfälle icke wara fullkomlig ägare af alla förnuftiga sinnen, men nu på några åhrs tid hade han icke mycket talt med honom”. En gammal benämning på melankoli eller svårmod var mjältsjuka. Fältskären underrättade på begäran även tingsrätten, att ”en människa, som är af en stark mjältsjukdorn betagen, kan då han är begifven på fylleri aldeles förfalla uti ursinnighet och rastlöshet och bör ifrån liderligt wäsende, fylleri och dryckenskap sig afhålla”.

Rätten frågade Årad, om han supit något den dagen han sist slog sin hustru, och han uppgav, att han inte hade supit något den morgonen. Dagen förut hade han emellertid druckit brännvin, så att han blivit rusig och var ännu något yr samma morgon han slog hustrun. Kyrkoherden och även brodern, som var närvarande, tyckte att Årad såg ut som han brukade se ut, när han var berusad. Kyrkoherden menade, att han var mycket fräck och förfärlig och tycktes inte bekymrad över sin hustrus tillstånd. När Årad mot aftonen på eftermiddagen märkte, att hustrun inte korn till medvetande, började han emellertid att ängsla sig och grät bittert. Även nu inför tingsrätten visade Årad sig mycket ängslig över sin missgärning.

Tingsrätten underrättade sig om, ifall Årad hade något tjänstefolk, och länsman Thorin tillkännagav, att han hade två drängar samt en piga. Dessa fick länsmannen i uppdrag att inkalla till nästa dag. Länsmannen tillsades även att över natten jämte profossen förordna några andra till vakt över Årad Wifvesson.

De bägge drängarna hette Per Persson och Ola Nilsson, vilka liksom pigan Karna är upptagna i 1744 års profektlängd. Per Persson var 24 år gammal och hade kommit till gården vid påsktiden 1743. Ola Nilsson var 20 år och hade tjänat hos Årad sedan mikaelitiden 1744. Deras vittnesmål var ganska likalydande.

Per berättade, att han om morgonen den 28 augusti först gick ut på logen för att tröska men blev sedan tillsagd av hustrun, att han med den yngre drängen skulle gå ut och räfsa. Sedan han hade ätit frukost, gick han åter ut med den yngre drängen tillika med Årads styvdotter för att räfsa, och även pigan Karna kom ut till dem på marken efter en liten stund. Sedan hon en timmes tid varit hos dem kom Årads egen son Wifve ut till dem och berättade, att Årad hade slagit sin hustru, då styvdottern gick hem. Vad som eljest hade tilldragit sig visste inte vittnet mycket om, då han inte varit mycket hemma utan varit borta för att hämta fältskären och korpralen. Per blev även ombedd att berätta om Årads tillstånd under den tid han varit på gården. Bl.a. omtalade han, att Årad ibland om natten gått ut på marken ”och tjutit grufveligen”. Ibland hade han gått bort, så att ingen vetat, vart han tagit vägen, och vittnet samt Jöns Wifvessons dräng hade fått fara ut för att leta efter honom. Årad hade aldrig befattat sig med sitt hus utom ganska sällan, då hustrun kunnat locka honom att gå ut och göra något. Understundom hade han sagt till vittnet, att om han vore vid sin hälsa, så visste han väl, hur allting skulle göras. Vittnet hade liksom flera andra hört Årad beskylla hustrun för att hon var orsaken till hans olycka, men han hade aldrig kunnat förklara, vad han menade därmed.

Om påsken året innan hade Årat varit så ostyrig, att en ryttare vid namn Norrman blev ombedd att vara hos honom 14 dagars tid. Då slog Årad i bordet, svor och domderade, ville spela kort och hotade att slå sin hustru. Hon vek emellertid undan för honom, och Norrman tog tämligen rätt på honom.

Ibland när tjänstefolket om vinterkvällarna ville läsa och sjunga, så kunde han sjunga

med dem litet, men ibland tog han ljuset ifrån dem och förbjöd dem att läsa och sjunga. Understundom kunde han sjunga för sig själv, men ”hölt aldrig wid et utan sjöng samt på en psalm samt på en annan”.

Det var även ämnat, förklarade vittnet, att Årad skulle införas till Landskrona fästning för att där en tid förvaras i häktet, på det att han därigenom kunde förbättras. Men hans avlidna hustru drog sig för det, emedan hon själv skulle underhålla honom där.

Länsman Thorin framhöll som sin åsikt, att om Årad blivit hållen uti fängsligt förvar samt undervisad och lärd i sin kristendom, och om man fått honom tiII att bevista Guds hus, avhålla sig från brännvin och Iiderligt leverne, så hade han väl blivit bättre. Länsmannen berättade om en person i Ask i Onsjö härad vid na mn Jöns Persson, som för ett år sedan blivit så galen, att han i sitt eget hus börjat slå sin gamle fader och även sin hustru. En gång var han även nära att skjuta sin hustru, vilket även hade skett, om inte en granne kommit och lyckats hindra honom . Han blev sedan förd tiII Landskrona fästning, där han i 6 veckor blev förvarad, underhållen av hustrun samt avhållen från supande. Sedan kom han åter hem igen, och han hade allt sedan dess skött sitt hus och arbete, begått Herrens nattvard samt levt ärligt. Denne Jöns Persson hade berättat, att han noga måste avhålla sig från starka drycker, och så länge han gjorde det, mådde han helt väl.

Pigan Karna vittnade om sina upplevelser från den ödesdigra morgonen. Årad hade uppmanat henne, att hon skulle gå ut till de andra på marken, men då hon förstod, att hustrun ville, att hon skulle stanna hemma, hade hon nekat därtill och sagt, att hon först skulle flytta säden. Sedan hade hustrun gått iväg och mjölkat fåren. Då hon kom in i huset med fårmjölken, ville Årad ha mjölken till sig, men hustrun ville behålla den till folket. Då tog han fatt i kruset och drog så länge med hustrun om detta, att det gick sönder och all mjölken spilldes ut. Hustrun blev därvid något arg, men Karna hade inte märkt, att de trätat något mer den morgonen. Hon visste inte heller om Årad fått något brännvin den dagen. Sen ville Årad ha tobak, och han skickade sin äldste son Wifve ut i byn för att fråga därefter. När han kom hem utan att ha fått någon, så ville Årad skicka gossen till ett annat ställe för att höra efter tobak, men hustrun ville inte släppa iväg honom. Hon ville gärna ha den äldste gossen hos sig, så

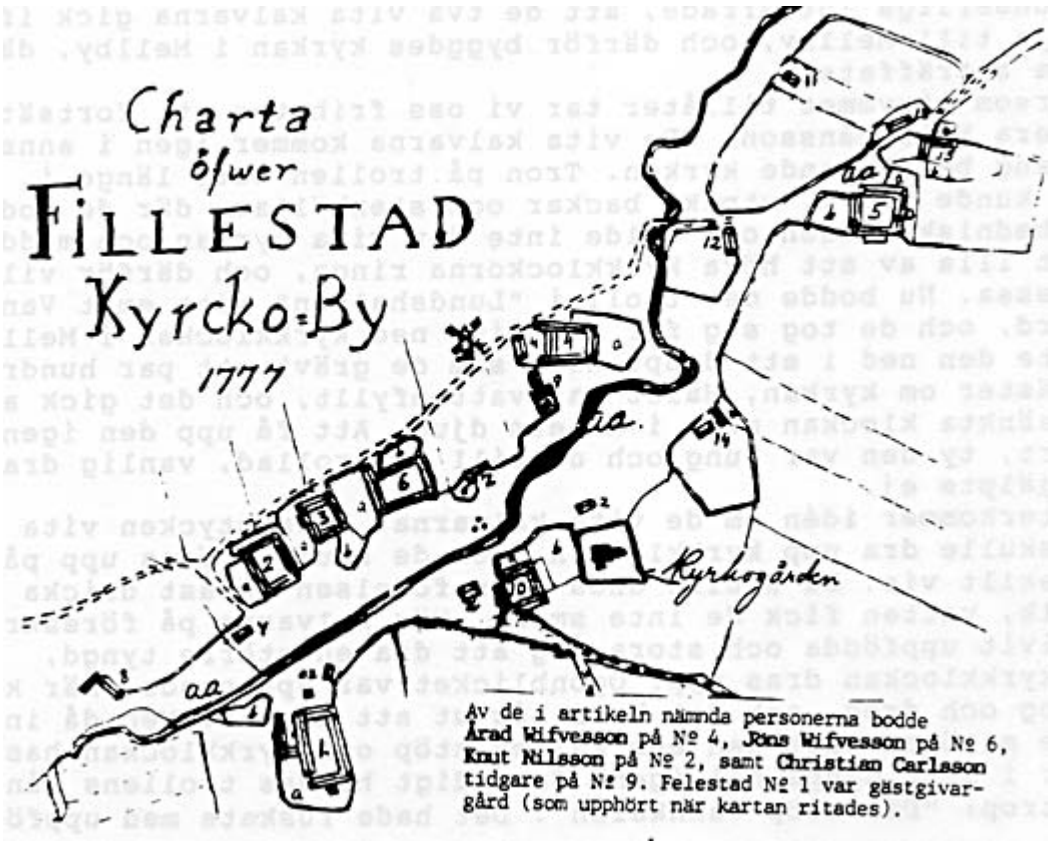

Av de i artikeln nämnda personerna bodde **Årad Wifvesson** på № 4, **Jöns Wifvesson** på № 6, **Knut Nilsson** på № 2, samt **Christian Carlsson** tidgare på № 9. Felestad № 1 var gästgivargård (som upphört när kartan ritades).

att denne skulle kunna kalla på hjälp, om Årad skulle företaga sig något oråd. Karna hade sedan på tillsägelse gått ut till det andra folket för att räfsa, men efter en stund hade Wifve kommit springandes och berättat, att hans far slagit modern.

Den 9-årige gossen hade för Karna berättat, att när hon var gången i väg, hade Årad kört ut honom i trädgården. När hustrun Gertrud då gått ut på gården för att plocka spånor att lägga till grytan, gick Årad efter henne och slog henne först ett slag med handen på örat, så att hon föll omkull, och kluten föll av henne. Sedan hade han tagit en skakel och slagit henne ”grufveligt”. Pojken som först hade tagit en yxa för att slå sönder ved med, hade därvid gått fram om det ena hörnet på längan för att se, vad som skedde. Då Årad såg honom, hade han tagit hustrun och burit henne in till sängen, varefter pojken sprungit efter sin farbror Jöns Wifvesson. När denne kommit upp hade Årad lagt en dyna över henne och en klut över ansiktet samt sagt, att hon nog skulle kvickna till igen.

Karna omtalade, att Årad ”esomoftast slog hustrun och hanterade henne illa, så at hon ibland dånade och måste liggja några dagar til sängs”. Det hade även hänt, att hustrun ibland måst ligga ute i byn om nätterna, och när hustrun någon gång velat ligga hos Karna, har Arad trugat henne att ligga hos sig i sängen.

Korpralen Sederin i Svalöv, bonden Knut Nilsson i byn samt husmannen Christian Carlsson i Munkagårda var även inkallade för att vittna om Årad Wifvessons tillstånd. Christian Carlsson hade bott i byn i 14 år men nyligen flyttat till byn Munkagårda. Enligt 1744 års profektlängd hade han bott på nr 9 och varit Årads närmaste granne. Korpralen hade känt Årad sedan 1734, då han första gången blev rusthållare, och han berättade, att Årad ända till år 1739 varit en sedlig, arbetsam samt förnuftig man. Då hade det brunnit hos korpralen, och efter denna händelse hade Årad börjat uppträda underligt och bett korpralen om ursäkt, eftersom han trodde att denne misstänkte honom för att ha satt eld på gården. Det visade sig emellertid, att han var oskyldig därtill.

Även kyrkoherden i Reslövs församling vittnade inför tingsrätten, eftersom han samma dag besökte byn och hade stannat till på gästgivargården. Han hade nämligen ofta träffat och samtalat med Årad, som nu hade bett kyrkoherden att hos tingsrätten framföra en begäran, att ”tillåtas till at få här i byen uti fängelse hos sin bror Jöns Wifvesson til sakens slut, på det han kunde få sittja uti ro och fred samt således undwika en dehl oroliga arrestanters och soldaters umgänge på Lands Crona fästning, hwarigenom han bättre kunde bringas til upbyggelse uti sin Christendom”.

Urtima tinget dömde slutligen Årad Wifvesson för den begångna missgärningen att mista höger hand, halshuggas och steglas. Domen skulle dock först prövas vid Göta hovrätt. Naturligtvis kunde tinget inte bifalla Årads anhållan ”at til sakens slut förblifw’a hos des broder Jöns Wifvesson”, utan Årad skulle återvända till Landskrona fästning. Dock skulle domaren hos kommendanten ”i ödmjukhet föredraga, det denne Årad W’ifvesson måtte blifwa afskield från de andra arrestanterne samt flitigt af Prästerne besökas och underwisas uti des Christendom och at han äfwen från starka drycker noga afhållas måtte”.

Den 5 november dömde Göta hovrätt Årad till att halshuggas och steglas, och ett kungligt brev vid Malmöhus läns landskansli (DIa: 29 nr 111) daterat ”Jönköping den 7 Nowember 1745” har följande lydelse (ett bra exempel på gamla tiders titelsjuka):

Bernhard Cederholm, President utj Kongl. Majts af Riksens Giötha Hof Rätt,så ok will President, Hofrätts Råd och Assessor hälsa Ammiralen, Landshöfdingen och Öfwer Commendanten Wälborne Baron Herr Carl Georg Sjöblad, med Gud alsmächtig, wän- och wälwilligen: Och öfwersänder här innelycht Kongl. Hof Rättens affattat utslag öfwer Rusthållaren Årad Wifwesson i Fillestad, hwilken blifwit anklagad och dömd för det han med hugg och slag sin hustru Gertrud Rasmusdotter så illa medfarit at hon kort derefter med döden afgådt, med wän- och wälwillig begieran Herr Baron

Ammiralen Landshöfdingnen och Öfwer Commendanten, behagade detta utslag til behörig wärkställighet befordra, dock at med Executionen öfwer Rusthållaren Årad Wifwesson icke hafwas må, utan honom tillräckelig tid lemnas, förtroende, wäl blifwa i sin Christendom underwijst, samt til det förestående dödsstraffets undergående fullkommeligen beredd

Den 28 februari 1746 meddelade kronofogden i ett brev till landshövdingen, att han med vederbörande kyrkoherdar överenskommit om ”Terminon, som är beräknat onsdagen d 5 näst kommande Martij till Exeqution” och anhåller om ”att Skarprättaren i Malmö uti rätta tjd å föreskrifwen dag wid Annelöf till förbemelte ärendes förrättande sig inställer”.

Den 10 mars rapporterades till hovrätten att dess dom ”öfwer Rusthållaren Årad Wifwesson d 5 huius behörigen är blifwen wärkstält”.

Bengt Nordahl

Vita bockar eller tvillingoxar

I ”Släkt och bygd” nr 2 1992 återgavs andra strofen av Fritz Bengtssons fina dikt ”Den gamla kjårkan”, där det talas om ”kjårkans vide bocka”. Att författaren avser Kågeröds kyrka är självklart, eftersom han växte upp i Böketofta. En annan sägen om hur kyrkans läge utsågs, läste jag nyligen i det gamla bokverket ”Skånska Herregårdar” från förra seklet. Enligt denna berättelse började man först att bygga kyrkan i ”Bonde-Knutstorp’! Det man byggt upp under dagen blev emellertid under natten nedrivet, varför man förstod, att det inte var Guds vilja, att kyrkan skulle byggas där. För att utröna hans vilja om den rätta platsen spände man ett par tvillingoxar för en vagn och lät dem gå, vart de ville. Oxarna stannade då på den plats, där kyrkan nu står.

Visst är detta endast en saga, och en liknande sägen berättas om bl.a. Ottarps kyrka. Tanken är dock intressant, att kyrkan kunde ha legat i en by, som inte längre finns ens till namnet, och vars läge väl endast få känner till. Knutstorps by låg ju mellan Skaftarp och Böketofta, och enligt gamla människors berättelser från förr i tiden hade man först tänkt bygga Kågeröds kyrka i den senare byn. Socknens enda kända gravhögar lär förresten finnas vid Böketofta, Bauseröd och Bensige. Erik HerIin, kyrkoherde i Kågeröd 1698-1723, skriver dessutom i den gamla kyrkoboken: ”I gamla tider hade man vid Böketofta upprest ett kors, som man kallade Böketofta gud”.

Red. anmärkning.

Ovanstående är inte unikt för Kågeröds och Ottarps kyrkor. Temat återges vid flera tillfällen där det blivit tvist om var kyrkan skulle byggas. I boken Norra Mellby Sockenbok - Hässleholm 1956 berättar Nils Månsson under rubriken ”Vad de gamle berättade” om kyrkobygget i Lunnahöja vad som byggdes upp på dagen, revs ner på natten. Detta väckte en undran om man valt rätt plats för kyrkobygget ... vi citerar: ”För att få klarhet om var kyrkan skulle stå, blev det beslutat att släppa två vita kalvar lösa vid kyrkobygget i Lunnahöja. Blev de kvar i Lunnahöja vid kyrkobygget, skulle kyrkan också bli där, men om de gick till en annan plats, skulle detta vara en fingervisning om, var kyrkan eljest skulle byggas.

Det underliga inträffade, att de två vita kalvarna gick ifrån Lunnahöja till Mellby, och därför byggdes kyrkan i Mellby, där kalvarna anträffats.”

Eftersom utrymmet tillåter tar vi oss friheten att fortsätta att citera Nils Månsson: ”De vita kalvarna kommer igen i annat sammanhang beträffande kyrkan. Tron på trollen satt länge i, och man kunde t.o.m. utpeka backar och stenhällar, där de bodde . De

var hedniska väsen och tålde inte den vita kyrkan och mådde särskilt illa av att höra kyrkklockorna ringa, och därför ville de åt dessa. Nu bodde det troll i ”Lundshallen” mitt emot Vannaröds gård, och de tog sig för att riva ned kyrkklockan i Mellby. De sänkte den ned i ett djupt hål, som de grävt ett par hundra meter väster om kyrkan. Hålet var vattenfyllt, och det gick att se den sänkta klockan nere i hålets djup. Att få upp den igen var svårt, ty den var tung och därtill förtrollad, vanlig dragkraft hjälpte ej.

Nu återkommer idén om de vita kalvarna. Fyra stycken vita kalvar skulle dra upp kyrkklockan, men de skulle födas upp på ett särskilt vis. De skulle ända från födelsen endast dricka söt mjölk, vatten fick de inte smaka. När kalvarna på föreskrivet sätt blivit uppfödda och stora nog att dra en större tyngd, skulle kyrkklockan dras upp. Ögonblicket var spännande, när kalvarna drog och drog, och det hela såg ut att lyckas. Men då inträffade malören, att den ene kalven stöp och kyrkklockan hastigt åkte ner i sitt djupa hål igen. Samtidigt hördes trollens hånfulla utrop: ”Där. stöp vannkalen”. Det hade fuskats med uppfödningen av den ene kalven, ty den hade fått vatten att dricka.

Våldtagningen av Skåneland

Thor Rahden

Vems fosterland?

I svensk officiell historieskrivning brukas ofta lögnen att försvenskningen av Skåneland var oblodig och fredlig men ”skåneländarna bytte i sanning inte fosterland som man byter skjorta” vilket en känd svensk historieförvrängare vill göra gällande att man gjorde. Han skriver ”sällan har världshistorien upplevt en så fredlig omorientering av en erövrad folkgrupps nationella tillhörighet”. Han avser försvenskningen av Skåneland och skåneländarna efter år 1658. Antingen måste skribenten vara oerhört okunnig i sin historia eller bedriver han fortfarande den gamla försvenskningspropagandan, som vi blivit matade med i 350 år nu -inte minst via skolorna. Tyvärr blir han och en del av hans gelikar trodda och det är som Hitler sade ”man kan upprepa en lögn så många gånger att man blir trodd” och så är det just med historieförfalskarna då det gäller Skånelands s.k. ”lätta” försvenskning.

Och vilken idioti att skånelands folk undervisas i svensk historia före 1658. Vår historia var ju den danska före detta årtal. Indoktrineringen har gått så långt att även skåneländare - faktiskt de allra flesta - mot allt sunt förnuft räknar t. ex. Gustav Vasa och Gustav II Adolf som ”sina” kungar! När de regerade i Sverige så var Skåneland danskt. Vi är trots allt några kvar som inte har låtit oss duperas av den ännu fortgående medvetna försvenskningen. Vi hävdar Skånelands historia och egen kultur samt vill att skånskt tungomål skall leva vidare. Men Skolöverstyrelsen har hittills motverkat all vår strävan att få undervisa i Skånelands egen historia före 1658 och vad som verkligen skedde tiden mellan 1658 och 1710. Alternativa läroböcker med denna **riktiga** skåneländska historia har icke fått godkännande.

Jag är idag en god svensk och just därför säger jag att jag vill se en sanningsenlig svensk historia och icke en som medvetet förolämpar alla de svenskar som har sina rötter i Skåneland. Inget lands historia torde ha enbart ljusa sidor och i sanning heller inte Sveriges. Men landets trovärdighet omintetgörs om man döljer det negativa och skönmålar en historia som icke är landets verkliga. Historia skall vara vetenskap och vetenskap skall vara sann. Den historia vi undervisats med är verkligen varken sanning eller vetenskap.

Skånelands ursprung.

Det gamla SkåneIand -bestående av Skåne, Halland, Blekinge och Bornholm -valde sina egna kungar en gång på Tre Högars Ting i Lund. Ivar Vidfamne, den tidige store imperiebyggaren, var skånsk kung från början. År 1000 gick SkåneIand i personalunion med Konungariket Danmark, vars kung alltså var Kung av Danmark och Kung av SkåneIand. Mycket djupa rötter i detta fria land gjorde att skåneIändarna även senare inom Danmark hävdade en långtgående autonomi efter det man förlorat sin fulla suveränitet. De danska kungarna fick många gånger erfara att det icke gick att gå skåneIändarnas hävdvunna rätt förnära. När så skedde sade SkåneIand upp troheten mot danska kronan och gick sin egen väg. Fyra gånger efter år 1000 hände detta och den senaste gången då den svenske och norske kungen Magnus Eriksson formellt erbjöds överhögheten över även SkåneIand.

Utsedda skåneländska representanter reste till Kalmar, där Kung Magnus Eriksson av Sverige och Norge befann sig, och erbjöd konungen regentskap även över SkåneIand. Tre gånger under danskt styre hade man återupprättat SkåneIand som suveränt då danska kungar trätt skåneIändarna deras rättigheter för när och nu gjorde man det fjärde gången. Kung Magnus Eriksson blev kung över en personalunion (vad man nu än skriver om ”köp” av Skåne) och han skrev sig bevisbart som Kung av Sverige, Norge och Skåne. Hade Skåne ansetts som en del av Sverige så hade han icke betecknat sig på detta sätt men ändå gör svenska historiker gällande att Skåneland var svenskt åren 1332-1360. Man kan med visst historiskt fog säga att Kungariket Skåneland var återupprättat denna tid de facto, vilket alltså Kung Magnus kungatitel dessa år klart anger. Men det struntar den tendensiösa svenska historieskrivningen i.

Hävdvunnen rätt under svensk krona.

SkåneIändarnas autonomi var så självklar inom Danska Riket att även de danska fredsförhandlarna 1658 förstod att SkåneIands gamla rättigheter måste bevakas i fredstraktaten för RoskiIdefreden 1658. Den mycket fria ställning Skåneland hade haft inom Danmark måste alltså bestå även inom Sverige. Svenskarna förband sig att hålla dessa SkåneIands gamla rättigheter i helgd. Det danska språket av speciell skånsk tappning skulle fortfarande användas i kyrkor och i skolor, Skånelagen skulle gälla liksom under dansktiden, en lantdag med vissa autonoma hävdvunna rättigheter skulle fortfarande styra SkåneIand i dess inre angelägenheter. Alltså exakt så som de danska kungarna hade fått vänja sig vid att behandla SkåneIand. SkåneIändarna svarade med att vara de trognaste bland danskar så det var inte utan skäl som den danske kungens livvakt i århundraden bestod av skåneIändare, till stor del göingar.

Hade svenskarna nu varit kloka så hade man hållit de villkor enligt vilka SkåneIand överlämnats till dem. Om så skett så hade övergången blivit ”den fredliga omorientering” som svenskarna skrivit om. Men nu blev i sanning inte verkligheten sådan!

Stormakten Sveriges övergrepp på SkåneIand.

Som vi alla vet så ångrade Kung Carl X Gustaf att han inte hade tagit hela Danmark och bröt freden genom ett anfall på Danmark. Men se den gången gick det illa! Hade inte andra länder påtvingat Danmark orimliga fredsvillkor (av rädsla för att ur egna börsar få börja betala ÖresundstuII igen) så hade Sverige med stor sannolikhet fått återlämna SkåneIand till Danmark. Nu blev det bara ön Bornholm - som del av SkåneIand - som återgick till Danmark. Men i freden år 1660 fick Sverige i alla fall bekväma sig till att på nytt bekräfta sina skyldigheter att hålla SkåneIands rättigheter i helgd så som de preciserats i freden i RoskiIde 1658. Därmed borde ju skåneIändarnas rättighet ha varit tryggade. Men icke så!

Svenskarna hade inte den minsta avsikt att hålla sina förpliktelser utan ämnade starta en snabb försvenskning och inordning under det svenska centrala systemet så fort

som möjligt. Men det gällde att åstadkomma en prydlig fasad framför övergreppen som skulle komma.

Kyrkoherden i varje församling var ju Kungens och Kronans språkrör och så kunde det ha förblivit. Men problemet för svenskarna var att prästerskapet i SkåneIand också och självklart höll på skåneIändarnas rättigheter sådana de preciserats i fredsvillkoren både 1658 och 1660. Alltså måste prästerna tystas eller utbytas. Några tystades med hot, andra med mutor om högre befattningar och de påstridigt rättrådiga avsattes. De skånska herremännen - de fåtaliga som stannat kvar sedan dansktiden skrämdes till tystnad med några undantag. Man åstadkom ett famöst ”papper” vari svikarna sade sig i folkets namn begära införlivande av SkåneIand i Sverige på samma villkor som gällde för övriga Sverige. Nu sade sig svenskarna ha fått rättigheten att frångå fredstraktaternas bestämmelser, vilket ju i själva verket var det samma som om ”fan läser bibeln”.

Under det kommande Skånska Kriget löste Danska Kronan skåneIändarna från varje trohetsförsäkran med den klara motiveringen att Sverige brutit alla punkter i fredstraktaten åren 1658 och 1660 och Danmark har till dags dato hävdat sina skyldigheter och försäkringar till SkåneIand och dess folk i de här nämnda frederna liksom den år 1679. Statsrättsligt kan detta ännu vara av vikt.

Som f.d. officer och rojalist (flerårig ordförande i Rojalistiska Sällskapet i Sverige) måste jag erkänna att konungarna Carl X Gustaf och Carl XI icke tillhör mina favoriter. Även min släkt, som flydde från Tyskland undan Gustaf II Adolf år 1630, till Skåne - de hade bl.a. slagits för Danmark i Kalmar-kriget och skaffat sig goda vänner i det då danska Skåne - blev mycket hårt drabbad efter den svenska våldtagningen av Skåne.

I försvar för sina lagbundna och hävdvunna fri- och rättigheter.

Det fanns säkert inte många skåneIändare som i själ hjärta inte önskade SkåneIands återgång till Danska Kronan. Den övermodiga svenska stormakten hade fråntagit skåneIändarna alla deras gamla fri- och rättigheter och påtvungit dem nya betungande skatter, transportplikter, förbud att bruka den egna marken på hävdvunnet sätt. Man satte in svenska knektar på gårdarna, som fick partiell nyttjanderätt och t.o.m. arvsrätt på gården. De våldförde sig på gårdarnas kvinnor och dräptes enligt gammal skåneländsk rättsuppfattnjng direkt efter brottens begående. SkåneIändarna försvarade sin egendom, sin hemfrid och övriga urgamla rättigheter på hävdvunnet sätt som under dansktid. Men se nu gällde icke gamla rättigheter. I stället fick skåneIändarna se de svenska brottslingarna tagas i försvar och de förorättade skåneIändarna dömas - ofta till döden. Inte konstigt att de laglösa snapphanarna i skogarna fick påspädning i sina styrkor av bondsöner i flykt undan svenskarnas orättmätiga straffutmätning. Allmogen hade alltid hållit sig för goda att ha att göra med stigmän, som verkligen var kriminella. Nu hade de inget val.

De svenska myndigheterna skickade skåneIändarna till slavarbete på befästningarna i Baltikum och en deportation dit var lika med en dödsdom i de flesta fall. Gårdarna utarmades på sina yngre brukare och så mycket lättare blev det för svenska myndigheter att sätta in ”pålitliga” svenska ägare på SkåneIands gårdar. I kyrkorna predikades på ett tungomål numera - där det inte fanns riktigt styvnackade kyrkoherdar - som församlingsborna inte förstod. Läroanstalterna undervisade bara på svenska. SkåneIändarna var icke i eget land de var ockuperade av en skoningslös fiende som till varje pris ville pacificera SkåneIand med lagstridiga medel och laglösa domar. Deras i fredstraktaten stipulerade självstyre i inre angelägenheter var upphävd och någon lantdag fick icke samlas. SkåneIagen upphävdes och ersattes med svenska lagar som var skåneIändarna helt främmande i traditionellt rättshänseende. I försvar för sin rätt började skåneIändarna med ”passivt motstånd” men straffades då och hatet i SkåneIand jäste emot svenskarna.

Man ur huse för rätt och frihet.

En fader som tagit emot sin son som tvingats på skogen var under dödsstraff enligt famösa s.k. ”pardonsplacat” och s.k. ”trohetsförsäkran”. En by som på någon gård tagit emot en skogsgången som slagit ihjäl en svensk knekt, vilken våldtagit hans mor eller syster, fick plikta med att ett tiotal procent av byns män avrättades o.s.v. Och hur avrättades man? Ja, vi känner talet om Snapphaneekarna som var många och vari skåneIändarna hängdes. För att riktigt sätta skräck i skåneIändarna så tvangs hela socknars befolkningar att åse söndagarnas avrättningar utanför sockenkyrkorna. Och för att de s.k. ”straffen” skulle vara riktigt till varnagel så räckte det då inte med hängning, halshuggning och tudelning med stegel och hjul. Nej, man spettade delikventerna levande på enepålar! Ett snitt tvärs för ryggslutet och en mycket vasst spetsad avbarkad enepåle kördes in under skinnet längs ryggraden ända upp till halskotorna. Pålens tjockända kördes så ner i marken och döden för den så behandlade kunde dröja i timmar under ofantliga plågor, som de anhöriga och vännerna tvangs åse i samband med gudstjänsten där prästen tvangs ”be för kung Carl XI, den nådige Herren över SkåneIand”. Den som ville ge den på pålen levande satte en mugg vatten fick dela samma öde själv.

De nya svenska herrarna över SkåneIand blev symbolen för mord och brand. SkåneIändare som rättmätigt tog till vapen för att försvara sina, genom av svenskarna flerfaldigt beedigade rättigheter i fredstraktater och som genom svenskarnas brott mot frederna av danske kungen fritagits från sin lydnad till svenska kronan fullt rättmätigt, fick en orimlig behandling. Jag talar nu inte om de kriminella s.k. snapphanarna utan om de friskyttar under danska befullmåktigade officerare som svenskarna felaktigt också kallade snapphanar. Dessa friskyttesoldater betraktades aldrig av svenskarna som krigsfångar efter ett tillfångatagande utan de hängdes, halshöggs och steglades på hjul eller spettades levande på enepålar när tiden för det senare medgav denna utdragna avrättningsmetod. Legalt antagna soldater, som dessutom försvarade sin hembygd fick sådan behandling av de svenska krigsförbrytarna.

Då jag stått vid ruinerna av bastionen vid norra stadsporten i Kristianopel tänker jag alltid på de skånska friskyttar som slogs för fredstraktatens bestämmelser för SkåneIand fullt rättmätigt. Då Kristianopel uppgavs till svenskarna fick de danska soldaterna och officerarna fritt avtåg medan de skånska friskyttarna samlades ihop på stranden nedanför bastionen. De skulle avrättas trots att de var i sin fulla rätt att försvara sina rättigheter statsrättsligt. De begärde att få bli arkebuserade som soldater men även detta förvägrades. De ställdes i linje och fick se på och hela tiden avancera till sin egen tur till halshuggning och tudelning och placering på ”stegel och hjul”. Stranden måste ha sett ut som ett slakthus då flera tiotal skånska friskyttar mötte sitt öde på detta sätt. Här borde man ha rest en minnessten men om en sann text skulle stå på denna så kan väl svenska myndigheter inte godkänna minnesmärket förmodar jag.

Inte konstigt alltså att friskyttarna slogs även i orimliga situationer för att hellre stupa i strid än att bli avrättade på beskrivna sätt. Patrioter som de var hade de inget val och krigföringen blev därför ofta orimligt skoningslös även från friskyttarnas sida. Men vilket val hade de?

Så ligger det alltså till med ”en av världshistoriens fredligaste omorienteringar av en erövrad folkgrupps nationella tillhörighet” enligt svensk historiebeskrivning. Hela övertagandet av SkåneIand fläckar Sveriges heder och man utövade folkmord på skåneIändarna i en väl nutidsjämförbar omfattning - om än icke i absoluta tal så mycket väl i procent av befolkningsantalet - och från 1658 till 1710 halverades Skånelands befolkning genom avrättningar, stupade i strider, omkomna genom umbäranden och deportationer utomlands. En mycket noga genomtänkt försvenskningsstrategi från svenska myndigheters sida innebärande: ju färre överlevande skåneIändare ju snabbare försvenskning. Vi skall inte glömma massakern i Örkened där på Carl XI:s order alla gårdar och hem utom kyrka, prästgård, prästboställe skulle nedbrännas, alla manspersoner mellan 16 och 60 år dödas på stället, alla kvinnor och barn

fördrivas ur socknen och hela socknen läggas öde. Av Kung Carl XI påbjuden straffexpedition för att Örkenedsborna lagenligt försvarat sina i två freder fastlagda rättigheter. Man lyckades så väl med förintandet av Örkened att socknen inte ens har kvar namnet utan nu heter Lönsboda och endast kyrkan heter ännu Örkeneds Kyrka som minne av folkmordet som begicks en gång i den socknen. Det finns personer i Lönsbodaområdet som i dag vägrar att ta emot en 500-kronorssedal för att Carl XI:s bild finns på sedeln!

Nu, efter 350 år, ljusnar det kanske åter för SkåneIand.

Som skåneländare men också historiker och realist inser jag mycket väl att de i fredstraktaterna garanterade fri-och rättigheterna för SkåneIand aldrig nu helt går att uppfylla. Sedan svenskan infördes i kyrkor och skolor har skånskt tungomål förändrats till vad det är i dag och även om det ännu ski ljer sig från s.k. ”rikssvenska” så är det skånsk/danska tungomålet förlorat för oss. Att återinföra Skånelagen är givetvis en utopi idag men två saker finnes kvar som vi kan arbeta för. Först och främst rätten till vår egen historia och att vi får läroböcker i skolorna som lär ut rätt historia till skåneländska barn även för tiden före 1658 och för ”försvensknings-perioden” fram till år 1710. Själv har jag utfört en ny - kanske den första syftande till sanningsenlighet - regentlängd som börjar spridas. Där har det gamla ”Rikssverige” sin regentlängd men SkåneIand, Gotland och de delar av Sverige som har tillhört Norge egna regentlängder fram till 1645 resp. 1658 då de löper samman med den rikssvenska längden till en gemensam. Endast så kan en rättvisande regentlängd för Sverige, med det territorium det har idag, framställas. De första tre exemplaren har svenske kungen, danska drottningen samt norske kungen fått i sina egenskaper av statsöverhuvuden för de tre länder regentlängden historiskt har anknytning till. Denna regentlängd är så utformad att den kan utgöra en nyckel till sann historia för det territorium som är Sverige idag. De tre nordiska monarkerna har skriftligen tackat och meddelat att man placerar regentlängden så att den blir ett historiskt dokument för nutida och framtida användning.

Den andra saken som vi har kvar att kämpa för är restituering av ett visst mått av den autonomi SkåneIand tillförsäkrats. Det talas nu om en ”Skåneregion” med viss självförvaltning. Gör denna region geografiskt så att den omfattar SkåneIand d.v.s. Skåne Blekinge och Halland så har vi efter 350 år äntligen fått tillbaka en liten spillra av SkåneIands en gång garanterade fri- och rättigheter.

Bl.a. på grund av det övergrepp det i 350 år varit att förvägra skåneIändarna deras riktiga historia så har de nu av Unrepresented Peoples Organization, UNPO, registrerats som ett etniskt minoritetsfolk (liksom skett för t.ex. samerna). UNPO är ackrediterat i Brussel och vid Sveriges ev. framtida medlemsskap i EU så får SkåneIand härigenom garantier som etnisk folkgrupp med minoritetsstatus att hävda sin kultur och historia och däri skyddas av EU, så har vi också Stiftelsen Skånsk Framtid SSF, som arbetar för samma stadfästande av SkåneIands gamla en gång garanterade fri- och rättigheter i den mån dessa realistiskt kan hävdas idag.

Så kan förhoppningsvis fredsvillkoren från 1658, 1660 och 1679 bli iakttagna i någon liten mån. Då först kan skåneIändarna oförbehållsamt bli stolta över att även vara svenskar och då skulle alla de som en gång offrade sina liv för SkåneIand och dess rättigheter få upprättelse och deras offer ge ett välkommet men mycket senkommet resultat.

Då skulle den Skånska Flaggan med sitt fullt historiska berättigande även kunna få användas som lagligen erkänd symbol på samma sätt som t.ex. Åland och Färöarna samt Grönland använder sina provinsflaggor.